

อัตลักษณ์ทางศาสนา: รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อสร้างสันติภาพ
ของประชาคมอาเซียน*

RELIGIOUS IDENTITY: THE INTERPRETATION MODEL FOR PEACE
IN ASEAN COMMUNITY

พระครูโสภณพุทธิศาสตร์

Phrakhrusoponphuthisart

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร

Phrasuthirattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: sophonputtimcu@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย “อัตลักษณ์ทางศาสนา : รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อสร้างสันติภาพของประชาคมอาเซียน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด วิธีปฏิบัติ อัตลักษณ์ทางศาสนา มุ่งทำความเข้าใจกระบวนการสื่อความหมายทางศาสนา นำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อสร้างความเข้าใจอัตลักษณ์ ความขัดแย้ง สิทธิมนุษยชน และการสื่อความหมายทางศาสนาเชิงสันติของประชาคมอาเซียน วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งในเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ เชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการอยู่ร่วมกันของประชาคมอาเซียนตามแนวศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม และฮินดู ศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของประชาคมอาเซียนตามแนวศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์กรภาครัฐ องค์กรศาสนา ผู้นำศาสนา และประชาชนทั่วไป โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 รูป/คน จาก 5 ประเทศ เพื่อหาลักษณะร่วม และข้อสรุปร่วม และการสนทนากลุ่มย่อย แนวทางการพัฒนารูปแบบและ

* Received 4 June 2019; Revised 26 June 2019; Accepted 27 June 2019

กระบวนการสื่อความหมายทางศาสนาและการสร้างวาทกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียน

ผลการศึกษาพบว่า

การสื่อความหมายอัตลักษณ์ทางศาสนาของบุคคลหรือกลุ่มนั้นมีลักษณะเป็นพลวัต มีโครงสร้างทางชนชั้นทางสังคมและอุดมการณ์ แต่ทั้งนี้ย่อมต้องอาศัย “การสื่อสาร” ผ่านภาษาระบบสัญลักษณ์ ช่องทางการสื่อสารเป็นตัวขับเคลื่อน เพื่อจัดรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมให้เป็นไปตามโครงสร้างศาสนานั้น ๆ อัตลักษณ์ในพื้นที่การสื่อสารและพื้นที่สาธารณะนั้นมีความซับซ้อนเนื่องจากมีความเกี่ยวโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการนับถือทางศาสนา ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเชิงอัตลักษณ์ทั้งในลักษณะความขัดแย้งภายในตัวของปัจเจกบุคคลเอง และความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางศาสนาที่แตกต่างกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมแบบพหุวัฒนธรรมนั้นจะต้องมีพื้นที่ร่วม (collective space) ที่ยอมรับในความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางศาสนาในบริบทของสังคม และต้องเป็นพื้นที่กลางที่เปิดโอกาสให้อัตลักษณ์ที่แตกต่างนั้นสามารถแลกเปลี่ยนแบ่งปันซึ่งกันและกันได้อย่างเท่าเทียม

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ทางศาสนา, การสื่อความหมาย, ประชาคมอาเซียน, สันติภาพ

Abstract

This research was “Religious identity: a model of meaning to create peace for the ASEAN community”. The objectives were to study the concept of practices religious identities. Focus on the process of religious meaning to analyze identity conflict human rights and religious meaning to create a peaceful understanding of the ASEAN community. This is a mixed method research of both documentary research and qualitative research. Connect knowledge about the concepts and principles that coexist in the ASEAN community along with Buddhism, Christianity, Islam and Hinduism. Study the policies and mechanisms for promoting coexistence of the ASEAN community. According to the religion and local wisdom of government organizations, religious organizations, religious leaders and people by in-depth interviews and random sampling. Informational

group is religious leaders and professionals about 30 persons from 5 countries. To find characteristics and conclusions and group discussions, guidelines for development of forms and processes of religious meaning and discourse formation to create a peaceful understanding of the ASEAN community.

The study indicated that:

the meaning of the religious identity of that person or group was dynamic. There are social class and ideological structures. However, it must rely on "communication" through language, symbol system, communication channels are driven to form social relations in accordance with the structure of each religion. Identities in the communication area and public area are complicated because it was related to the relationship between religious groups. Therefore, to avoid identity conflicts both within the individual's own conflict and conflicts between individuals with different religious identities. It was essential that the multicultural society must have a common area. That accepts differences in religious identities in the context of society and must be a central area that allows different identities to be shared equally.

Keywords: religious identity, meaning communication, ASEAN community, Peace

บทนำ

หนึ่งในคุณลักษณะของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนคือ การสร้าง อัตลักษณ์อาเซียน ซึ่งได้ระบุไว้ในแผนงานการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ค.ศ.2009-2015) ว่า "อัตลักษณ์อาเซียน เป็นพื้นฐานด้านผลประโยชน์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นตัวตนร่วมกัน จารีต ค่านิยม และความเชื่อ รวมทั้งความปรารถนาในฐานะประชาคมอาเซียนอาเซียนจะส่งเสริม ตระหนัก และมีค่านิยมร่วมกันในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ท่ามกลางความแตกต่างในทุกชั้นของสังคม" สามเสาหลักในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนคือประชาคมการเมืองและความมั่นคง ประชาคมเศรษฐกิจ และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมนั้น ศาสนาอยู่ในกลุ่มของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสิบประเทศในอาเซียนที่รวมตัวเป็นประชาคมมีหลาย

ศาสนา มีหลายลัทธิความเชื่อ มีหลายวัฒนธรรม หากจะหลอมรวมให้มีเพียงศาสนาเดียว สังคม และวัฒนธรรมส่วนหนึ่งมาจากศาสนา การที่จะรวมคนหลากหลายความเชื่อให้เป็นสังคมเดียวกันได้ อย่างน้อยก็ต้องมีหลักการร่วมกัน

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาของประชาชนในรัฐสมาชิกประชาคมอาเซียน จึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะเข้าไปสู่หัวใจของประชานิตินั้น และเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา ภายใต้เสาหลักของประชาคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) ซึ่งเกื้อกูลและเกื้อหนุนต่อประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community-APSV) และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) ศาสนาหลักของประชาชนในรัฐสมาชิกประชาคมอาเซียน

รัฐสมาชิกอาเซียนที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประกอบด้วย ราชอาณาจักรกัมพูชา 95% ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 75% ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ 90% ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ 42.5% ราชอาณาจักรไทย 95% และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม 70% นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบด้วย ประเทศเนการา บรูไน ดารุสซาลาม 67% ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย 87% และประเทศมาเลเซีย 60.4% และนับถือศาสนาคริสต์ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ 92% นอกจากนี้ยังนับถือศาสนาพุทธ ในเปอร์เซ็นต์ที่สูงในประเทศมาเลเซีย 19.2% และประเทศเนการา บรูไน ดารุสซาลาม 13% ศาสนาคริสต์ ในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม 15% ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ 14.5% ประเทศมาเลเซีย 11.6% และประเทศเนการา บรูไน ดารุสซาลาม 10% อิสลาม 10% ในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ 14.5% (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2556)

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะกล่าวถึงศาสนาของประชาชนในรัฐสมาชิกประชาคมอาเซียน ควรจะทำความเข้าใจภาพรวม เพื่อเป็นพื้นฐานการทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาของประชาชนในรัฐสมาชิกประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นเสรีภาพและหลักการพื้นฐานที่ประชาชนและรัฐสมาชิกอาเซียนจะต้องเคารพในวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่แตกต่างกัน และสร้างความเป็นเอกภาพในความหลากหลาย เพื่อความมั่นคงของประชาคมอาเซียนโดยทั่วไป ศาสนา แปลว่า “คำ

สอน” และหมายความถึง “คำสั่ง” ด้วย จึงเรียกรวมกันว่า “คำสั่งสอน” อย่างไรก็ตามมีการให้ความหมายและความสำคัญของศาสนาไว้โดยปราชญ์ทางศาสนามากมายดังนี้

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก มีแหล่งกำเนิดในเอเชียใต้แถบประเทศสาธารณรัฐอินเดียและปากีสถาน มีอายุมากกว่า 5,000 ปี ศาสนาพราหมณ์ ได้เข้าสู่รัฐต่าง ๆ ในสุวรรณภูมิ ส่วนคำว่า "ฮินดู" (หรือฮินทุ) เป็นคำที่ชาวเอเชียเรียกเพี้ยนจากคำว่า "สินธุ" ชื่อแม่น้ำซึ่ง ชาวมุสลิมกำลังรุกรานอินเดียในขณะนั้น (ประมาณ ค.ศ.1200) ใช้เรียกศาสนาของประชาชน บริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ เพื่อแยกหรือให้แตกต่างจากศาสนาของพวกเขา ประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือ ได้แก่ ราชอาณาจักรไทยประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศสาธารณรัฐอินเดีย และเนปาล

หลักการและแนวปฏิบัติศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ หลักธรรม 10 ประการ, หลักอาศรม 4, หลักปรมาตมันและโมกษะ, หลักปรัชญาภควิทิตาและหลักทรรศนะหก เป็นความเชื่อในเรื่องการสละ การละวาง หรือการไม่ยึดติดเป็นอุดมคติของวัฒนธรรม ตามทัศนะของชาวอินเดียนั้น การตระหนักรู้ในความจริง ไม่ได้เกิดจากภาษา หรือตรรกะ หรือแม้กระทั่งความมีเหตุมีผลแต่เกิดจาก การหยั่งรู้ภายใน (to know is to be) การรู้ คือ การได้ตระหนักถึงผลิตรกรรมต่าง ๆ ซึ่งถูกครอบงำโดยภาษาและโดยตรรกะ และมีเพียงกระบวนการหยั่งรู้ ภายในเท่านั้น ที่จะทำให้มนุษย์สามารถยกระดับตัวเองออกจากภพมายาในโลกได้ ซึ่งในมุมมองของอินเดียนั้น นี่แหละคือจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร หรือการสื่อความหมายเชิงอัตลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาเก่าแก่เป็นอันดับที่ 2 เกิดหลังศาสนาพราหมณ์-ฮินดู 2,000 ปี มีแหล่งกำเนิดในประเทศอินเดียและเนปาล เกิดก่อนศาสนาคริสต์ประมาณ 543 ปี ศาสนาพุทธ ได้ตั้งมั่นลงในทุกประเทศทั่วเอเชีย ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระเถระชาวอินเดีย 2 รูป คือ “พระโสณะ” และ “พระอุตตระ” มาเผยแผ่ศาสนาพุทธในแถบเอเชียเมื่อสองพันปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เอเชียยังได้รับอิทธิพล “ศาสนาพุทธ” จากสองอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ คือ จีนและอินเดีย ในดินแดนแถบนี้จึงประกอบไปด้วย “ศาสนาพุทธ” นิกายเถรวาทและนิกายมหายาน ประเทศที่นับถือ “ศาสนาพุทธ” มาตั้งแต่อดีตเมื่อราว 2,000 ปี เช่นกัน (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552)

หลักการหรือ หลักธรรม แนวการปฏิบัติในศาสนาพุทธ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ 1) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ 2) สมุทัย คือ เหตุของความ เป็นทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ หรือนิพพาน และ 4) มรรค คือ ข้อปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์ โดยมีหลักปฏิบัติเรียกว่า อริยมรรค 8 ประกอบด้วย 1) สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ 3) สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ 4) สัมมากรรมันตะ คือ การกระทำชอบ 5) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ คือ ความพยายามชอบ 7) สัมมาสติ คือ การตั้งสติชอบ 8) สัมมาสมาธิ คือ การตั้งใจชอบ อริยมรรค 8 เมื่อสรุปรวมแล้วเรียกว่า ไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการและ แนวปฏิบัติ เพื่อไปให้ถึงกฎไตรลักษณ์ หรือความหลุดพ้น (นิพพาน) กล่าวคือ 1) อนิจจตา คือ ความไม่เที่ยง 2) ทุกขตา คือ ความเป็นทุกข์ 3) อนัตตา คือ ความไม่ใช่ตัวตน หลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนา จะมีพิธีกรรมที่มีศาสนพิธีเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตทุกช่วงเวลา ยึด หลักวัฒนธรรมของชนบทรณนิยมประเพณีต่าง ๆ แล้วแต่บริบทของแต่ละประเทศ

ประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือ ได้แก่ ราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐศรีลังกา สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐกัมพูชา สาธารณรัฐสิงคโปร์ และภูฏาน เป็นต้น

ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาที่เก่าแก่เป็นอันดับที่ 3 มีแหล่งกำเนิดแถบประเทศ ปาเลสไตน์และอิสราเอล หลังพุทธศาสนา 543 ปี ถือกำเนิดหลังพุทธศาสนา 543 ปี ศาสนา คริสต์ปรากฏขึ้นเมื่อพระเยซูประกาศคำสอนอย่างกว้างขวาง คำสอนของพระองค์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศาสนายูดาห์ เช่นเดียวกับที่คำสอนของพระพุทธเจ้า มีความสัมพันธ์กับ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่เป็นเช่นนั้นเพราะตามประวัติศาสตร์ทางศาสนา พระเยซูทรงถือ กำเนิดขึ้นมาในขณะที่ชนชาติอิสราเอลทั่วไปนับถือศาสนายูดาห์ และคำสอนของพระองค์ก็ได้ อ้างถึงความเชื่อในศาสนายูดาห์ เพื่อให้มองเห็นความต่อเนื่องระหว่างศาสนายูดาห์กับศาสนา คริสต์ และพัฒนาการทาง ความคิด ความเชื่อ ที่เกิดขึ้น ในศาสนาคริสต์ จึงควรศึกษาถึงประวัติ ความเชื่อความศรัทธาในศาสนายูดาห์ของชนชาติยิวเสียก่อนประเทศที่มีประชากรนับถือเป็น ศาสนาประจำชาติหลายประเทศทั่วโลก

หลักการและแนวปฏิบัติของศาสนาคริสต์ ศาสนาคริสต์มีหลักธรรมที่หล่อหลอมให้ คริสต์ศาสนิกชนมีความรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง 1) หลักบัญญัติ 10 ประการ ได้แก่ 1)

อย่ามีพระเจ้าอื่นนอกจากเรา 2) อย่าทำรูปเคารพสำหรับตนหรือกราบไว้รูปเหล่านั้น 3) อย่าเอ๋ยพระนามของพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ 4) จงถือวันอาทิตย์เป็นวันศักดิ์สิทธิ์ 5) จงนับถือบิดามารดา 6) อย่าฆ่าคน 7) อย่าผิดประเวณี 8) อย่าลักทรัพย์ 9) อย่าคิดมิชอบ และ 10) อย่าโลภสิ่งใดของผู้อื่น คริสเตียนเชื่อในพระเจ้าผู้ทรงเปี่ยมด้วยความรัก ซึ่งทรงสำแดงพระองค์เองแก่เราและทรงให้เรารู้จักเป็นการส่วนตัวในชีวิตนี้ได้ คริสเตียนไม่ได้เพ่งความสนใจไปที่พิธีกรรมทางศาสนาหรือการกระทำความดี แต่ความสนใจอยู่ที่การชื่นชมในความสัมพันธ์กับพระเจ้าและเติบโตในการรู้จักกับพระองค์มากขึ้นโดยทางพระเยซูคริสต์

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาเก่าแก่เป็นอันดับที่ 4 มีแหล่งกำเนิดในนครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย หลังศาสนาพุทธ 1,113 ปี และหลังศาสนาคริสต์ 600 ปี ถือกำเนิดเมื่อ พ.ศ. 1113 คำว่า "อิสลาม" มีรากศัพท์เดิมหมายถึง "สันติ" ในความหมายที่สมบูรณ์ หมายถึง "สันติสุขอัน สมบูรณ์ที่มาจาก การยอมรับนับถือ ในพระอัลลอฮ์. (อัลเลาะห์) " ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือศาสนิกของศาสนาอิสลามเรียกว่า มุสลิม ประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย สาธารณรัฐปากีสถาน และสาธารณรัฐบังคลาเทศ

หลักการและแนวปฏิบัติในศาสนาอิสลาม ได้แก่ หลักศรัทธา 6 ประการ 1) ศรัทธาในพระอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว 2) ศรัทธาในบรรดามลาอิกะห์ คือ เทวทูต 3) ศรัทธาในพระคัมภีร์ 4) ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต 5) ศรัทธาในวันพิพากษา 6) ศรัทธาในกฎกำหนดสภาพการณ์ วิธีการดำเนินชีวิตของท่านถือว่ามีสิทธิอำนาจ การเป็นมุสลิม คือคุณต้องถือหน้าที่ทางศาสนา 5 อย่างด้วยกัน 1) ทบทวนข้อบัญญัติทางศาสนาเกี่ยวกับองค์อัลเลาะห์และท่านมุฮัมมัด 2) มีการละหมาดโดยท่องจำคำสวดภาษาอารบิก ห้าครั้งต่อวัน 3) ให้ท่านแก่คนยากจน 4) หนึ่งเดือนของแต่ละปี (รอมาดอน) ให้มีการงดอาหาร เครื่องดื่ม การมีเพศสัมพันธ์ และการสุบหูหรีตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนถึงดวงอาทิตย์ตก และ 5) ไปแสวงบุญหนึ่งครั้งในชีวิตเพื่อร่วมนมัสการที่สถานศักดิ์สิทธิ์ในนครเมกกะ (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์, 2545)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าทุกศาสนาที่กล่าวมาข้างต้นจะมีหลักการ และแนวปฏิบัติที่ดูคล้ายจะแตกต่างกันออกไป แต่ก็สังเกตเห็นได้ว่าหลักการของแต่ละศาสนามีความเชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการสื่อความหมายในเชิงอัตลักษณ์ ที่ต้องการเข้าถึงตัวตนด้านใน ประกอบสร้างเป็นความสมดุลเชิงปัจเจกบุคคล หลุดพ้นจากความทุกข์ กล่าวคือความไม่ปรกติ

สุข แต่ก็ไม่ได้ละทิ้งพื้นที่ทางสังคมที่ต้องการสื่อความหมายเพื่อมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรวมไปจนถึงสังคม อันเป็นหลักสำคัญของศาสนา ที่ชี้ให้เห็นความเป็นพื้นฐานของกฎศีลธรรมในสังคม ช่วยให้สมาชิกของสังคมสงบสุข ทำให้ผู้นับถือเป็นคนดี มีศีลธรรม ศาสนายังเป็นแหล่งกำเนิดจริยธรรมซึ่งเป็นบ่อเกิดของศิลปวัฒนธรรม เป็นที่พึ่งทางจิตใจของสมาชิกในสังคม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสุข จึงกล่าวได้ว่าเป็นความสอดคล้องของหลักคำสอนทั้ง 4 ศาสนา คือ 1) การทำความดี ละเว้นความชั่ว 2) การแสดงความรักความเมตตา และเสียสละ 3) การเสียสละเพื่อเพื่อนมนุษย์ 4) การพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ขยันหมั่นเพียร 5) สอนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน (เดือน คำดี, 2541)

กล่าวโดยสรุปก็คือ อัตลักษณ์เป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคม เป็นเสมือนกระจกที่สะท้อนซึ่งกันและกันระหว่างความเป็นการเมือง (ศาสนา-ความเชื่อ) กับความเป็นจริงที่ปัจเจกสรุปได้จากการผูกพันตัวเองกับสังคม ความเชื่อและศรัทธา นี้คือเหตุผลที่อธิบายว่าทำไมอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลจึงมีทั้ง “มิติอัตลักษณ์เดี่ยว” และ “มิติอัตลักษณ์ร่วม” ที่เกี่ยวพันเชื่อมโยงและปะทะกันในสังคมตลอดเวลา ยิ่งสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วยแล้ว ระดับของการปะทะสังสรรค์ระหว่างอัตลักษณ์ทั้งสองมิตินี้จะยิ่งเข้มข้นขึ้น หรือบ่อยครั้งก็อาจนำไปสู่ความอ่อนไหวของความขัดแย้ง

ดังนั้นเมื่อกลับมามองดูภาพลักษณ์ของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) คณะผู้วิจัยพบว่า มี 2 นัย ที่ต้องทำความเข้าใจผ่านกระบวนการสื่อความหมายเชิงสันติ คือ 1) นัยแห่งความร่วมมือเพื่อประโยชน์และความมั่นคงของประชาชน 600 ล้านคนที่จะรวมพลังสร้างสรรค์ให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และ 2) นัยแห่งความขัดแย้ง แข่งขันในมิติต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งด้านศาสนา ดินแดน สิทธิมนุษยชน และความแตกต่างทางอุดมการณ์ เป็นต้น

1. นัยแห่งความร่วมมือ คือ ประชาคมอาเซียนเกิดจากสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of Southeast Asian Nations-ASEAN) หรืออาเซียน โดยอาเซียนได้ถือกำเนิดจากการประกาศปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) เมื่อปี 2510 ซึ่งมีประเทศสมาชิกเมื่อเริ่มก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการบริหาร กลุ่มอาเซียนได้มีการพัฒนาร่วมกันในหลาย ๆ ด้าน มีการประกาศปฏิญญาอีกหลายฉบับเพื่อขยายความร่วมมือให้ใกล้ชิดและ

หลากหลายในหลายเรื่อง เช่น ปฏิญญาว่าด้วยเขตแห่งสันติภาพและความเป็นกลาง (Declaration on the Zone of Peace, Freedom and Neutrality) ปฏิญญาสมาคมฉันทอาเซียน (Declaration of ASEAN Concord) เป็นต้น และเสาหลักทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียนมุ่งให้ประชาชนแต่ละประเทศอาเซียนอยู่ร่วมกันภายใต้แนวคิดสังคม มีสวัสดิการทางสังคมที่ดี และมีความมั่นคงทางสังคม

2. นัยแห่งความขัดแย้งและการแข่งขันในมิติต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งด้านศาสนา ดินแดน ผลประโยชน์ สิทธิมนุษยชน และความแตกต่างทางอุดมการณ์ ความขัดแย้งทางศาสนา การละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาคมอาเซียนนั้นถึงแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะร่วมมือในมิติต่าง ๆ แต่ความขัดแย้งที่ปรากฏก็ยังคงปรากฏอยู่อย่างเนือง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกรณีความขัดแย้งด้านดินแดนของไทย – กัมพูชา ความขัดแย้งของเวียดนาม มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ในหมู่เกาะสแปรตลีย์ ความขัดแย้งด้านสิทธิมนุษยชน และศาสนาของไทย พม่า อินโดนีเซีย มาเลเซีย เป็นต้น นับว่าเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการสร้างสันติภาพของประชาคมอาเซียนสำหรับสาเหตุของปัญหานั้นมาจากปัจจัยหลายประการ ทั้งในด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ผลประโยชน์ ความเชื่อ ค่านิยม ไปจนถึงนโยบายของรัฐที่อาจจะมีมาตรการบางอย่างเพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างแปลกแยกในสังคม แต่ปัญหาที่มาจากรากฐานในระดับแนวคิดและอุดมการณ์ คือ ความขัดแย้งภายในจิตใจที่แสดงออกมาผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ความไม่รู้ไม่เข้าใจในอัตลักษณ์ของแต่ละศาสนา วิถีปฏิบัติ และกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในมิติต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ เราสามารถนำประเด็นดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางเพื่อทำความเข้าใจถึงสาเหตุของความแตกต่างหลากหลายของอัตลักษณ์ทางศาสนา ช่วยทำให้เราเห็นถึงความซับซ้อนของการสื่อความหมายเชิงอัตลักษณ์ทางศาสนาของบุคคล และอัตลักษณ์ของกลุ่มที่เชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสังคมมีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรมด้วยแล้ว ยิ่งทำให้เห็นได้ว่าอัตลักษณ์นั้นมีลักษณะที่พลวัตและปรับตัวตลอดเวลาตามสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขทางสังคม คนคนหนึ่งอาจแสดงออกอัตลักษณ์ของตนแบบหนึ่งเฉพาะในสถานการณ์หนึ่ง แต่เมื่อเปลี่ยนที่ เปลี่ยนเวลาและเปลี่ยนคู่สื่อสารก็อาจแสดงออกอัตลักษณ์อีกแบบหนึ่งได้ ดังนั้น “อัตลักษณ์จึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ และไม่มีแบบฉบับตายตัว”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิธีการปฏิบัติของแต่ละศาสนา
2. เพื่อศึกษาการเกิดอัตลักษณ์ที่สำคัญของแต่ละศาสนา
3. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อความหมายทางศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียน
4. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ ความขัดแย้ง สิทธิมนุษยชน และการสื่อความหมายทางศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ทางศาสนา: รูปแบบการสื่อความหมายเพื่อสร้างสันติภาพของประชาคมอาเซียน มีระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mix Methodology Research) ทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) เอกสารสำคัญ ข้อตกลงร่วมของประชาคมอาเซียน และอุปกรณ์เทคโนโลยีในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การวิเคราะห์ทางปรากฏการณ์วิทยา การวิเคราะห์จากปัญหา ชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ค้นหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับนโยบาย ผลกระทบ ลักษณะการอยู่ร่วมกัน วิถีปฏิบัติ และอัตลักษณ์ทางศาสนาของประชาคมอาเซียนศึกษากระบวนการสื่อความหมายทางศาสนาของผู้นำศาสนาและองค์กรส่งเสริมสิทธิมนุษยชนเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียน เชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการอยู่ร่วมกันของประชาคมอาเซียนตามแนวศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม และฮินดู ศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของประชาคมอาเซียนตามแนวศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์กรภาครัฐ องค์กรศาสนา ผู้นำศาสนา และประชาชนทั่วไป โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่เป็นผู้นำทางศาสนา องค์กรภาครัฐ องค์กรการพัฒนาและสิทธิมนุษยชน ผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเชี่ยวชาญ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ จำนวน 30 รูป/คน จาก 5 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา จำนวน 4 รูป/คน เมียนมา จำนวน 4 รูป/คน มาเลเซีย จำนวน 4 รูป/คน อินโดนีเซีย จำนวน 5 รูป/คน และไทย จำนวน 13 รูป/คน เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion)

รวมทั้งการวิเคราะห์อัตลักษณ์ ความขัดแย้ง สิทธิมนุษยชน และการสื่อความหมายทางศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียนในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีแนวคำถาม ดังนี้ (1) ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบของความขัดแย้งทางศาสนาและสิทธิมนุษยชน (2) องค์ความรู้ด้านการสื่อสารเชิงสันติตามแนวศาสนา (3) แนวทางการสื่อสารเชิงสันติของประชาคมอาเซียนและกิจกรรมสื่อสารระหว่างประชาคมของผู้นำศาสนาและองค์กรส่งเสริมสิทธิมนุษยชน (4) การเสริมสร้างความเข้าใจด้านการสร้าง และการใช้อัตลักษณ์ทางศาสนาเพื่อส่งเสริมสันติภาพของประชาคมอาเซียน และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) แนวทางการพัฒนารูปแบบและกระบวนการสื่อความหมายทางศาสนาและการสร้างวาทกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียน การใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา (Dialogue) ร่วมกับผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน สื่อมวลชน องค์กรสิทธิมนุษยชน และตัวแทนองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทางศาสนา การแก้ไขความขัดแย้ง กลุ่มสื่อสร้างสรรค์รวมทั้งการใช้เทคนิค Time Line การจัดทำ Work Shop ร่วมกับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การสัมมนาผู้นำศาสนาอาเซียน ภายใต้การสัมมนาเรื่อง “สันติธรรมทางศาสนา” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยกำหนดเลือก ลงพื้นที่ชุมชนใน 4 ประเทศ ได้แก่ จาก 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศ กัมพูชา, เมียนมา, มาเลเซีย, อินโดนีเซีย และ ไทย

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมา แนวคิด วิถีปฏิบัติ ของศาสนาในประชาคมอาเซียน

แนวคิด วิถีปฏิบัติ อัตลักษณ์ และการอยู่ร่วมกันทางศาสนาของประชาคมอาเซียน แนวคิดนั้น คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและหลักคำสอนของศาสนาที่ประชาชนในประชาคมอาเซียนนับถือซึ่งมีศาสนาหลักอยู่ 4 ศาสนา คือ พุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ หรือฮินดู

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ความเป็นมา แนวคิด วิถีปฏิบัติ ของศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ศาสนาพราหมณ์ หรือที่เรียกเป็นสากลว่า “ศาสนาฮินดู” ได้ถือกำเนิดขึ้น ณ ดินแดนชมพูทวีป เมื่อกว่า 3,000 ปี โดยเริ่มต้นขึ้นเมื่อมีการผสมผสานวัฒนธรรมและคติความเชื่อซึ่งคล้ายคลึงกันของชาวอารยันและชาว

ราวเวียนเข้าด้วยกัน ทั้งเรื่องการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ การสวดอ้อนวอน และการบวงสรวง หมูเทพผู้อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ไร้อุปสรรคในการดำเนินชีวิตที่ผูกพันอยู่กับการเกษตรกรรม มีการจัดหมวดหมูเทพประจำธรรมชาติออกเป็น 3 พวกเพื่อการทำบัตร์พลีบูชา พวกที่หนึ่งอยู่ในสวรรค์ พวกที่สองอยู่ในฟ้า (อากาศ) และพวกที่สามอยู่ในพื้นโลกในยุคพระเวท เมื่อราว 1,000 ปีก่อนพุทธกาล เป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์ได้พัฒนาพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องพระผู้เป็นเจ้าของให้เป็นระเบียบแบบแผนยิ่งขึ้น ได้พัฒนาความเชื่อเรื่องพระผู้เป็นเจ้าของหลายองค์ หรือพหุเทวนิยม (Polytheism) ไปสู่ความเชื่อเรื่องพระผู้เป็นเจ้าขององค์เดียวหรือ เอกเทวนิยม (Monotheism) ในยุคนี้ ได้เกิดความคิดเรื่อง เอก สต คือ ความคิดที่ว่า สิ่งจริงแท้มีอยู่เพียงหนึ่งเดียว หากแต่ปรากฏให้เห็นเป็นเทพหลายองค์ผู้อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ต่อมาในสมัยอุปนิษัท เป็นช่วงสุดท้ายของยุคพระเวทเป็นสมัยที่เริ่มมีการคิดคาดคะเน (Speculation) ทางด้านปรัชญา เกิดข้อถกเถียงในวงกว้างว่า สิ่งที่มีอยู่จริง ๆ คืออะไร เกิดความคิดว่าสิ่งจริงแท้ที่มีอยู่เพียงหนึ่งนั้น คือ พรหม (อ่านว่า บระ-หมัน = พรหม ที่ไม่มีเพศ) บางทีก็เรียกว่า อาตมันหรืออาตมา บางครั้งก็เรียกว่า สต (สัด = สิ่งที่มีอยู่) พรหม เท่านั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างแท้จริง (พรหม สตย) ส่วนโลกไม่มีอยู่จริง (ชคนมิถยา) เป็นเพียงการเห็นด้วยอำนาจแห่งมายาโดยพรหม นั้นมีอยู่ 2 ระดับ เมื่อมองถึงแก่นแท้ซึ่งถึงความมีอยู่อย่างเป็นมายาของโลก พรหมจะเป็นสิ่งเดียวกับอาตมันที่อยู่ในสิ่งมีชีวิตและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นความรู้บริสุทธิ์ ที่เรียกว่า ชญาน (ชญาน) เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างแท้จริงในรูปของสัตยะ (สตย) เป็นสิ่งที่ไม่มีที่สิ้นสุด เรียกว่า อนันตะ (อนนต) ไม่มีตัวตน เป็นวิญญาณที่อยู่ในทุกสรรพสิ่ง เป็นนิത്യ และเป็นนิรันดร์ คือ ไม่มีเบื้องต้นและเบื้องปลาย ถ้ามองในระดับสายตาของชาวโลกธรรมดา ซึ่งมองเห็นว่าโลกเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง จะมองเห็นพรหมเป็นพระผู้เป็นเจ้าของที่มีคุณสมบัติ ผู้สรรค์สร้างสรรพสิ่ง และกำหนดชะตากรรมของมนุษย์ ซึ่งแบ่งภาคออกเป็นรูป 3 หรือพระผู้เป็นเจ้าของสูงสุด 3 พระองค์ ได้แก่ (1) พระพรหม ชาติดา (Brahma) เทพผู้สถิตในสรวงสวรรค์ (สฤชฎิ) (2) พระศิวะ (Shiva) หรือพระอิศวร เทพผู้ทำลาย และทำให้อุบัติใหม่ (ประลัย) และ(3) พระวิษณุ (Vishnu) หรือพระนารายณ์ เทพผู้ปกป้องรักษา (สลิติ) รวมเรียกว่า ตริมูรติ ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิญญาณอมตะหรือปรมาตมัน นอกจากนี้ ศาสนาพราหมณ์ยังให้ความเคารพนับถือเหล่าทวยเทพ เทวา และเทวี ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับปรมาตมันอีกหลายพระองค์

หลักการและแนวปฏิบัติศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ หลักธรรม 10 ประการ, หลักอาศรม 4, หลักปรมาตมันและโมกษะ, หลักปรัชญาภควิทศิตาและหลักทรรศนะหก เป็นความเชื่อในเรื่อง การสละ การละวาง หรือ การไม่ยึดติด เป็นอุดมคติของวัฒนธรรม ตามทัศนะของชาวอินเดียชั้น การตระหนักรู้ในความจริง ไม่ได้เกิดจาก ภาษา หรือ ตรรกะ หรือแม้กระทั่งความมีเหตุผลแต่เกิดจาก การหยั่งรู้ภายใน (to know is to be) การรู้ คือ การได้ตระหนักถึงผลิตรกรรตต่าง ๆ ซึ่งถูกครอบงำโดยภาษาและโดยตรรกะ และมีเพียงกระบวนการหยั่งรู้ ภายในเท่านั้น ที่จะทำให้นักษุย์สามารถยกระดับตัวเองออกจากภพมายาในโลกได้ ซึ่งในมุมมองของอินเดียแล้ว นี้แหละคือจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร หรือการสื่อความหมายเชิงอัตลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพุทธ

ความเป็นมา แนวคิด วิธีปฏิบัติ ของศาสนาพุทธ เป็นศาสนาเก่าแก่เป็นอันดับที่ 2 เกิดหลังศาสนาพราหมณ์-ฮินดู 2,000 ปี มีแหล่งกำเนิดในประเทศอินเดียและเนปาล เกิดก่อนศาสนาคริสต์ประมาณ 543 ปี ศาสนาพุทธ ได้ตั้งมั่นลงในทุกประเทศทั่วอาเซียน ราว พ.ศ. ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระเถระชาวอินเดีย 2 รูป คือ “พระโสณะ” และ “พระอุตตระ” มาเผยแผ่ศาสนาพุทธในแถบอาเซียนเมื่อสองพันปีที่ผ่านมจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้อาเซียนยังได้รับอิทธิพล “ศาสนาพุทธ” จากสองอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ คือ จีนและอินเดีย ในดินแดนแถบนี้จึงประกอบไปด้วย “ศาสนาพุทธ” นิกายเถรวาทและนิกายมหายาน ประเทศที่นับถือ “ศาสนาพุทธ” มาตั้งแต่อดีตเมื่อราว 2,000 ปีเช่นกัน

หลักการหรือ หลักธรรม แนวการปฏิบัติในศาสนาพุทธ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ 1) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ 2) สมุทัย คือ เหตุของความ เป็นทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ หรือนิพพาน และ 4) มรรค คือ ข้อปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์ โดยมีหลักปฏิบัติเรียกว่า อริยมรรค 8 ประกอบด้วย 1) สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ 3) สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ 4) สัมมาภังมมันตะ คือ การกระทำชอบ 5) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ คือ ความพยายามชอบ 7) สัมมาสติ คือ การตั้งสติชอบ 8) สัมมาสมาธิ คือ การตั้งใจชอบ อริยมรรค 8 เมื่อสรุปรวมแล้วเรียกว่า ไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการและแนวปฏิบัติ เพื่อไปให้ถึงกฎไตรลักษณ์ หรือความหลุดพ้น (นิพพาน) กล่าวคือ 1) อนิจจตา คือ

ความไม่เที่ยง 2) ทุกขตา คือ ความเป็นทุกข์ 3) อนัตตา คือ ความไม่ใช่ตัวตน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะมีพิธีกรรมที่มีศาสนพิธีเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตทุกช่วงเวลา ยึดหลักวัฒนธรรมของชนบทรรมนิยมประเพณีต่าง ๆ แล้วแต่บริบทของแต่ละประเทศ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555)

ศาสนาคริสต์

ความเป็นมา แนวคิด วิถีปฏิบัติ ของศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาที่เก่าแก่เป็นอันดับที่ 3 มีแหล่งกำเนิดแถบประเทศปาเลสไตน์และอิสราเอล หลังพุทธศาสนา 543 ปี ถู้อำนาจหลังพุทธศาสนา 543 ปี ศาสนาคริสต์ปรากฏขึ้นเมื่อพระเยซูประกาศคำสอนอย่างกว้างขวาง คำสอนของพระองค์มี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศาสนายูดาห์ เช่นเดียวกับที่คำสอนของพระพุทธเจ้า มีความสัมพันธ์กับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่เป็นเช่นนั้นเพราะตามประวัติศาสตร์ทางศาสนา พระเยซูทรงถือกำเนิดขึ้นมา ในขณะที่ชนชาติอิสราเอลทั่วไปนับถือศาสนายูดาห์ และคำสอนของพระองค์ก็ได้อ้างถึงความเชื่อ ใน ศาสนายูดาห์ เพื่อให้มองเห็นความต่อเนื่องระหว่างศาสนายูดาห์กับศาสนาคริสต์ และพัฒนาการทางความคิด ความเชื่อ ที่เกิดขึ้นในศาสนาคริสต์ จึงควรศึกษาถึงประวัติความเชื่อความศรัทธาในศาสนายูดาห์ของชนชาติยิวเสียก่อนประเทศที่มีประชากรนับถือเป็นศาสนาประจำชาติหลายประเทศทั่วโลก

หลักการและแนวปฏิบัติของศาสนาคริสต์ ศาสนาคริสต์มีหลักธรรมที่หล่อหลอมให้คริสต์ศาสนิกชนมีความรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง 1) หลักบัญญัติ 10 ประการ ได้แก่ 1) อย่ามีพระเจ้าอื่นนอกจากเรา 2) อย่าทำรูปเคารพสำหรับตนหรือกราบไหว้รูปเหล่านั้น 3) อย่าเอ๋ยพระนามของพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ 4) จงถือวันอาทิตย์เป็นวันศักดิ์สิทธิ์ 5) จงนับถือบิดามารดา 6) อย่าฆ่าคน 7) อย่าผิดประเวณี 8) อย่าลักทรัพย์ 9) อย่าคิดมิชอบ และ 10) อย่าโลภสิ่งใดของผู้อื่น คริสเตียนเชื่อในพระเจ้าผู้ทรงเปี่ยมด้วยความรัก ซึ่งทรงสำแดงพระองค์เองแก่เราและทรงให้เรารู้จักเป็นการส่วนตัวในชีวิตนี้ได้ คริสเตียนไม่ได้เพ่งความสนใจไปที่พิธีกรรมทางศาสนาหรือการกระทำความดี แต่ความสนใจอยู่ที่การชื่นชมในความสัมพันธ์กับพระเจ้า และเติบโตในการรู้จักกับพระองค์มากขึ้นโดยทางพระเยซูคริสต์

ศาสนาอิสลาม

ความเป็นมา แนวคิด วิถีปฏิบัติ ของศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาเก่าแก่เป็นอันดับที่ 4 ถู้อำนาจเมื่อ พ.ศ. 1113 โดย นบี มุฮัมมัด เป็นศาสดาผู้ก่อตั้งมุฮัมมัดเป็นเด็กกำพร้า โตมา ได้

แต่งงานกับเศรษฐินีหม้าย เมื่ออายุ 40 ปี เทวทูตได้นำโองการที่พระเจ้าประทานมาให้แก่มุฮัมมัดเพื่อ นำไปสั่งสอนประชาชน ศาสดามุฮัมมัดได้สั่งให้ประชาชน ทำลายรูปเคารพเพราะถือว่าเป็นเรื่องงมงาย ให้นับถือ อัลเลาะห์เพียงองค์เดียว แต่ถูกต่อต้านจากชาวเมืองมักกะฮ์จึงหนีไปที่อื่น ภายหลังได้กลับมายึด เมืองมักกะฮ์ได้ ได้เผยแพร่ศาสนาตั้งแต่นั้นมาจนสิ้นพระชนม์เมื่ออายุได้ 62 ปี (พ.ศ. 1175) คัมภีร์ ของ ศาสนาอิสลามคือ อัลกุรอาน คำว่า "อิสลาม" มีรากศัพท์เดิมหมายถึง "สันติ" ในความหมายที่สมบูรณ์ หมายถึง "สันติสุขอัน สมบูรณ์ที่มาจาก การยอมรับนับถือ ในพระอัลลอฮ. (อัลเลาะห์) " ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือศาสนิกของ ศาสนาอิสลามเรียกว่า มุสลิม ศาสนาอิสลามอุบัติขึ้นในดินแดนอาหรับ ดังนั้นถ้าจะตั้งคำถามว่า ศาสนาอิสลามเกิดขึ้นได้อย่างไร ก็น่าจะพิจารณาได้จากการสังเกตสภาพการณ์ภายนอก เช่น พื้นฐานทางเศรษฐกิจ และการเมือง ที่มีบทบาทอยู่ในดินแดนอาหรับในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 6 และ 7 ซึ่งเป็นสมัยที่มุฮัมมัดมีชีวิตอยู่ แต่ถ้าจะ พิจารณาจากแง่มุมของชาวมุสลิม ชาวมุสลิมจะมองต่างกันไป ชาวมุสลิมจะไม่ได้เริ่มต้นที่มุฮัมมัดใน คริสต์ศตวรรษที่ 6 แต่เริ่มต้นที่พระอัลลอฮ. เช่นเดียวกับคัมภีร์ปฐมกาลภาคพันธสัญญาเดิมที่เริ่มต้น ด้วย คำว่า "ในตอนแรกเริ่ม พระเจ้า..." ชาวมุสลิมมีความเข้าใจทำนองเดียวกัน เพียงแต่เปลี่ยนพระนาม พระเจ้า เป็นพระอัลลอฮ.เท่านั้น จริง ๆ แล้วคำว่า "อัลลอฮ." หมายถึง "พระเจ้าพระองค์นั้น" ในความหมายว่า มีพระองค์เดียวเท่านั้น ไม่มีพระองค์อื่น ประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย สาธารณรัฐปากีสถาน และสาธารณรัฐบังคลาเทศ

หลักการและแนวการปฏิบัติในศาสนาอิสลาม ได้แก่ หลักศรัทธา 6 ประการ 1) ศรัทธาในพระอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว 2) ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์ คือ เทวทูต 3) ศรัทธาในพระคัมภีร์ 4) ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต 5) ศรัทธาในวันพิพากษา 6) ศรัทธาในกฎกำหนดสภาพการณ์ วิธีการดำเนินชีวิตของท่านถือว่ามีสิทธิอำนาจ การเป็นมุสลิม คือคุณต้องถือหน้าที่ทางศาสนา 5 อย่างด้วยกัน 1) ทบทวนข้อบัญญัติทางศาสนาเกี่ยวกับองค์อัลเลาะห์และท่านมุฮัมมัด 2) มีการละหมาดโดยท่องจำคำสวดภาษาอารบิก ห้าครั้งต่อวัน 3) ให้ท่านแก่คนยากจน 4) หนึ่งเดือนของแต่ละปี (รอมาดอน) ให้มีการงดอาหาร เครื่องดื่ม การมีเพศสัมพันธ์ และการสุบหูหรีตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนถึงดวงอาทิตย์ตก และ 5) ไปแสวงบุญหนึ่งครั้งในชีวิต เพื่อร่วมนมัสการที่สถานศักดิ์สิทธิ์ในนครเมกกะ

2. อัตลักษณ์ที่สำคัญ และหลักการอยู่ร่วมกันของศาสนา

อัตลักษณ์เป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคม เป็นเสมือนกระจกที่สะท้อนซึ่งกันและกันระหว่างความเป็นการเมือง (ศาสนา-ความเชื่อ) กับความเป็นจริงที่ปัจเจกสรุปลงได้จากการผูกพันตัวเองกับสังคม ความเชื่อและศรัทธา นี้คือเหตุผลที่อธิบายว่าทำไมอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลจึงมีทั้ง “มิติอัตลักษณ์เดี่ยว” และ “มิติอัตลักษณ์ร่วม” ที่เกี่ยวพัน เชื่อมโยงและปะทะกันในสังคมตลอดเวลา ยิ่งสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วยแล้ว ระดับของการปะทะสังสรรค์ระหว่างอัตลักษณ์ทั้งสองมิตินี้จะยิ่งเข้มข้นขึ้นหรือบ่อยครั้งก็อาจนำไปสู่ความอ่อนไหวของความขัดแย้ง (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2545)

ศาสนาฮินดู เน้นหลักคำสอนเรื่องมานวธรรม ที่ถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการอยู่ร่วมกันโดยการกำหนดให้บุคคลพึงปฏิบัติต่อบุคคลด้วยดี

ศาสนาพุทธ มีส่งเสริมการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความดีงามที่มาจากจิตใจภายในของแต่ละบุคคลเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีหลักธรรมที่สำคัญที่หล่อหลอมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนรักสันติ รักอิสระเสรี มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณาต่อกัน ได้แก่ หลักโอวาทปาติโมกข์ เบญจศีลหรือ ศีล 5 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ขรവാสาธรรม 4 สัปปุริสธรรม 7 หมายถึง หลักธรรมของคนดี หรือหลักธรรมของสัตว์บุรุษ 7

ศาสนาคริสต์ มีหลักธรรมที่หล่อหลอมให้คริสต์ศาสนิกชนมีจิตเมตตา มีความรักเพื่อนมนุษย์ เหมือนรักตัวเอง บัญญัติ 10 ประการหลักอาณัติพระเจ้า อาณัติพระเจ้าเป็นอาณัติที่มีแต่ความสุข เป็นอาณัติแห่งความรักอย่างแท้จริงหลักคำสอนอื่น ๆ ได้แก่ หลักตรีเอกานุภาพ หลักความรัก ศาสนาคริสต์ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้รักเพื่อน มนุษย์เหมือนรักตัวเอง ให้รักแม้กระทั่งศัตรู

ศาสนาอิสลาม มีหลักธรรมในศาสนาอิสลาม มุ่งให้มุสลิมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มุสลิมทุกคนมีความรู้ในข้อปฏิบัติทางศาสนาอย่างดี มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นเอกภาพสอนให้มนุษย์พึงยึดหลักศรัทธา 6 ประการและหลักปฏิบัติ 5 ประการ ตลอดจนเน้นการกระทำหน้าที่อีก 3 ประการต่อพระเจ้าต่อมนุษย์และต่อตนเอง จะทำให้เกิดความผูกพันกับพระเจ้า จุดหมายสูงสุดคือทำความดีแล้วในมนุษยโลกเมื่อสิ้นชีวิตแล้วจะไปอยู่ในสวรรค์กับพระเจ้านี้ชีวิตไปชั่ววินาทีจึงกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทางศาสนาแสดงถึงความสงบสุขและสันติภาพ ผ่านหลักเมตตาธรรมและความรัก รวมถึงการใช้ปัญญาของทุกศาสนาจะช่วยให้เกิดการสื่อสารที่มีพลังและนำไปสู่

การสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้ ถึงแม้ว่าจะมีการสื่อสารเพื่อให้เกิดความขัดแย้งในบางกรณีก็ตาม เช่น การวิจารณ์ของผู้นำศาสนาบางกลุ่มที่มองเห็นข้อเท็จจริงไม่ครบถ้วนและไม่เข้าใจถึงหลักการอยู่ร่วมกันและอัตลักษณ์ของศาสนานตนเองบ้างก็ตาม แต่โดยหลักการสำคัญของแต่ละศาสนา ก็พบว่า การยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของแต่ละศาสนาจะช่วยนำพาชุมชนและสังคมไปสู่ความสงบสุขได้บนพื้นฐานของการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิดเห็น ศาสนาทุกศาสนาล้วนต้องการให้บุคคลในสังคมเป็นคนดี มีสติ มีความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ให้รู้จักการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีความเคารพในความเป็นมนุษย์ มิได้ส่งเสริมการเห็นแก่ตัว ให้โอกาสและความเท่าเทียมต่อกัน เพื่อสร้างสันติภาพของโลกให้บังเกิดดังที่ ศาสนาถือว่า เป็นพื้นฐานของความคิดและการกระทำของบุคคลที่จะพึงมีต่อผู้อื่น เพื่อให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ และมีสันติสุข

3. กระบวนการสื่อความหมายทางศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียน

ผลการศึกษาพบว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กำลังประสบภาวะวิกฤต ทั้งทางการเมืองและทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งถ้าคลี่คลายไม่ได้จะนำไปสู่ภาวะวิกฤตทางจิตใจ เศรษฐกิจ และอื่น ๆ รวมถึงอาจเกิดการปะทะรุนแรง ถึงขั้นบาดเจ็บ ล้มตาย ทรัพย์สินเสียหาย ฯลฯ กลายเป็น “โศกนาฏกรรม” ที่สร้างรอยร้าวและบาดแผลในดวงจิตของคน “สันติวิธี” เป็นสะพานสู่ทางออกจากวิกฤต “สันติวิธี” จึงน่าจะเป็น “สะพานสู่ทางออก” จาก “วิกฤตความรุนแรงอันเนื่องมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสังคมไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในปัจจุบัน สันติวิธี คือวิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่ง การใช้สันติวิธีมีเหตุผลสำคัญตรงที่ว่าเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุดทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดี ความสามัคคีปรองดอง นั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง

บางทศนะมองสันติวิธีในลักษณะปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น การใช้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง เพื่อให้รัฐหรือผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือพฤติกรรมบางคนใช้สันติวิธี เพราะความเชื่อว่าจะให้ผลที่ยั่งยืนและเป็นไปตามหลักจริยธรรม หรือศาสนธรรม บางคนใช้สันติวิธี

ตามหลักการบริหารเพื่อลดความขัดแย้ง ไปใส่รูปแบบอื่นที่จะจัดการได้ดีกว่า โดยไม่ใช้ความรุนแรง

ลักษณะสำคัญของสันติวิธี คือ ไม่ใช่วิธีที่เฉื่อยชา หรือยอมจำนน หากเป็นวิธีที่เข้มแข็ง และต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ ไม่ใช่ยุทธวิธีที่เลือกใช้ในบางโอกาส หากเป็นยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอ เป็นสัจธรรมที่น่าเชื่อถือไม่ใช่วิธีที่ดีในเชิงกระบวนการเท่านั้น หากเป็นวิธีที่หวังผลที่กลมกลืนกับวิถีการดำรง

ในขณะเดียวกันหากเราศึกษาจากชีวิตของศาสดา 4 ศาสนา ฮินดู พุทธ คริสต์ อิสลาม จะพบว่าทั้ง 4 ศาสนานั้นมีหลักการและแนวปฏิบัติที่สนับสนุนการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี สอดคล้องกับรศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ถ้าใช้การจำแนกประเภทสันติวิธีของยีน ชาร์ป จะเห็นว่าทั้ง 4 ศาสนาใช้สันติวิธีเชิงการชกแจงเป็นหลัก โดยพยายามชกแจงทุกฝ่ายใช้วิธีการต่าง ๆ ให้อยอมรับทัศนะของท่าน และไม่ใช้ความรุนแรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการชกแจงด้วยเหตุผลมากกว่าอารมณ์ เพื่อเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่กำลังจะรุนแรงอย่างสันติ แต่การชกแจงนั้นทำงานอย่างไร กรณีนี้หรือในภาษาของชาร์ป ถือว่าพลวัตรของสันติวิธี มีกลไก 4 อย่างในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อันได้แก่การเปลี่ยนใจ (Conversion) การโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodation) การบังคับโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Nonviolent Coercion) และการสลายของอำนาจโดยสิ้นเชิง (Disintegration)

สรุปได้ว่า กระบวนการสื่อความหมายทางศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารเชิงสันติทางสังคมและวัฒนธรรมตามหลักศาสนาที่สามารถนำไปสู่การจัดการความขัดแย้งทางศาสนาและวัฒนธรรมในหลายพื้นที่ในสงบลงได้ เช่น ความขัดแย้งของชาวคริสต์-อิสลามในอินโดนีเซีย ชาวพุทธ-อิสลามในเมียนมาร์ หรือแม้กระทั่งในสามจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย เป็นต้น ถึงแม้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวจะสงบลงชั่วคราวในบางพื้นที่ก็ตาม แต่ก็มีกระบวนการที่จะนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาได้ โดยใช้กระบวนการตามที่ได้กล่าว คือ (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น), 2548)

3.1 กระบวนการสื่อความหมายเชิงสันติโดยการเผยแพร่หลักธรรม-คำสอนตามหลักศาสนา

3.2 กระบวนการสื่อความหมายเชิงสันติโดยการสร้างและใช้อัตลักษณ์ทางศาสนา

3.3 กระบวนการสื่อความหมายเชิงสันติตามหลักสิทธิมนุษยชนและนโยบายของ
ภาครัฐ

3.4 กระบวนการสื่อความหมายเชิงสันติโดยการใช้หลักขันติธรรมและเมตตาธรรม

3.5 การสื่อความหมายเชิงสันติโดยการส่งเสริมกิจกรรมศาสนิกสัมพันธ์และ
โครงการเชิงสร้างสรรค์

ดังนั้น การสร้างความรู้ ความเข้าใจตามหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของศาสนา ต่าง ๆ
จะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของประชาคมอาเซียนและมีผลต่อการสร้าง
สันติภาพที่ยั่งยืนสืบต่อไป

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ในข้อ 1 ศึกษาความเป็นมาและวิธีการปฏิบัติของแต่ละ
ศาสนาในประชาคมอาเซียน ผลการศึกษาพบว่าทั้ง 4 ศาสนานั้น มีหลักการและแนวปฏิบัติมี
ความเชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการสื่อความหมายในเชิงอัตลักษณ์ ที่
ต้องการเข้าถึงตัวตนด้านใน ประกอบสร้างเป็นความสมดุลเชิงปัจเจกบุคคล หลุดพ้นจากความ
ทุกข์ กล่าวคือความไม่ปรกติสุข แต่ก็ไม่ได้ละทิ้งพื้นที่ทางสังคมที่ต้องการสื่อความหมายเพื่อมี
ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรวมไปจนถึงสังคม อันเป็นหลักสำคัญของศาสนา ที่ชี้ให้เห็นความเป็น
พื้นฐานของกฎศีลธรรมในสังคมช่วยให้สมาชิกของสังคมสงบสุข ทำให้ผู้นับถือเป็นคนดี มี
ศีลธรรม ศาสนายังเป็นแหล่งกำเนิดจริยธรรมซึ่งเป็นบ่อเกิดของศิลปวัฒนธรรม เป็นที่พึ่งทาง
จิตใจของสมาชิกในสังคม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสุข จึงกล่าวได้ว่าเป็น
ความสอดคล้องของหลักคำสอนทั้ง 4 ศาสนา คือ 1) การทำความดี ละเว้นความชั่ว 2) การ
แสดงความรักความเมตตา และเสียสละ 3) การเสียสละเพื่อเพื่อนมนุษย์ 4) การพัฒนาตนเอง
ให้ดีขึ้น ขยันหมั่นเพียร 5) สอนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน สอดคล้องกับ
งานวิจัยของ ทศนีย์ ช้อยกิตติพันธ์ (ทศนีย์ ช้อยกิตติพันธ์, 2016) ซึ่งเป็นแนวคิดของท่านพุทธ
ทาสภิกขุ แม้ว่าสันติภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์และสังคมทุก ๆ ระดับปรารถนาจะให้เกิดขึ้น แต่ยังไม่
มีวิธีการใดที่จะทำให้มนุษย์และสังคมประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นมา
ได้ ดังนั้น สันติภาพในแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุจึงเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับมนุษย์และ

สังคม ซึ่ง ท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอแนวทางการส่งเสริมสันติภาพในแนวคิดของท่านไว้ 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ส่วนปัจเจกบุคคลกับส่วนสังคม ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวทางส่งเสริมปัจเจกบุคคล

1. ส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาดีหรือถูกต้องสมบูรณ์ ไม่เป็นการศึกษาแบบสุนัขหางด้วน คือ ต้องมีความรู้ทั้งด้านวิชาชีพและมีความรู้ด้านศีลธรรมหรือธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องหรือสมบูรณ์ด้วย

2. ส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยดีหรือถูกต้องทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา สุขภาพอนามัยดีทางกายคือร่างกายไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของ สติปัญญา และสุขภาพอนามัยดีทางสติปัญญาคือไม่มีความเห็นผิด เข้าใจผิด เชื่อผิด และไม่เป็นที่พอใจของกิเลส พร้อมทั้งสำหรับจะแก้ปัญหาทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดี

3. ส่งเสริมให้บุคคลมีครอบครัวที่ดีหรือถูกต้อง หรือไม่มีปัญหาครอบครัว คือ มีความเป็นอยู่ที่ถูกต้องต่อกันและกันตามหลักธรรมะเรื่อง ทิศ 6 ได้แก่ ทิศข้างหน้าคือบิดามารดา ทิศข้างหลังคือลูกหลาน ทิศข้างซ้ายคือมิตรสหาย ทิศข้างขวาคือครูบาอาจารย์ ทิศข้างบนคือผู้มีอำนาจ ผู้บังคับบัญชา พระมหากษัตริย์ สมณะสงฆ์ ทิศข้างล่างคือคนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา คนยากจน คนไข้ คนกรรมกร

4. ส่งเสริมให้บุคคลมีระบบเศรษฐกิจที่ดี คือ เป็นบุคคลที่ไม่ยากจน ไม่เดือดร้อน มีระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่ากินอยู่พอดีเท่าที่จะให้สำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่ แล้วทำหน้าที่ได้มากมาย ถ้ามีเหลือก็ใช้ไปเพื่อประโยชน์ของสังคมหรือสาธารณประโยชน์

5. ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักธรรมะดี จนรู้ว่าธรรมะคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ หน้าที่แบ่งเป็น 2 ชั้น ได้แก่ หน้าที่ชั้นที่หนึ่งพื้นฐานทั่วไปคือ ให้รอดชีวิตอยู่ได้ ต้องทำทุกอย่างเพื่อให้ชีวิตรอดอยู่ได้ เป็นหน้าที่ระดับโลกียะ และหน้าที่ชั้นที่สองคือ ให้รอดจากความทุกข์ ความบีบคั้น ของโลก เป็นหน้าที่ระดับโลกุตระ ดังนั้น แม้ว่าบุคคลจะมีหน้าที่อย่างโลกียะ ให้รอดชีวิตอยู่ได้ใน โลก แต่ต้องมีชีวิตอย่างโลกุตระคือ มีหน้าที่ไม่ให้เรื่องโลก ๆ ความเห็นแก่ตัว ตัวกู ของกูมาครอบงำ ทำให้เป็นทุกข์ได้

6. ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนไม่เห็นแก่ตัว คือ รักผู้อื่น เพราะนำหลักธรรมะสูงสุดมาใช้ คือ ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เรามีปัญหาคือ ความทุกข์อย่างเดียวกัน คือ เกิด

แก่ เจ็บ ตาย อย่างเดียวกัน แล้วเราจะเบียดเบียนกันทำไม เราจะเอาเปรียบกันทำไม เราจะรังเกียจกัน ทำไมเราจึงรักผู้อื่น

7. ส่งเสริมให้บุคคลมีศีลธรรม คือ มีการคิด การพูด การกระทำที่เป็นไปเพื่อให้เกิดความปกติ ความสงบสุขหรือสันติภาพ แต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาโกลาหลวุ่นวายวิกฤตการณ์ใด ๆ ที่ตรงกันข้าม

8. ส่งเสริมให้บุคคลมีสัมมาทิฐิ คือ ความคิด ความเห็น ความเชื่อ ความรู้ที่ถูกต้อง ย่อมจะก่อให้เกิดการคิด การพูด และการกระทำที่ถูกต้องตามไปด้วย สัมมาทิฐิจึงเป็นความรู้ที่เป็นรากฐานของศีลธรรม

9. ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนมีชีวิตเย็น ชีวิตเย็นนี้มี 2 แบบ คือ ชีวิตเย็นอย่างผู้มีกิเลส แต่ กิเลสไม่เกิดขึ้น เพราะสามารถควบคุมเอาไว้ได้ เรียกว่า “ชีวิตเย็นแบบชาวโลก” และ “ชีวิตเย็นอย่าง ผู้ไม่มีกิเลส” คือแบบของพระอรหันต์ เพราะหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นอีก

จากวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ในข้อ 2 ศึกษาการเกิดอัตลักษณ์ที่สำคัญของแต่ละศาสนา ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางศาสนานั้นแสดงถึงความสงบสุขและสันติภาพ ผ่านหลักเมตตาธรรมและความรัก รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน (Common identity) ทั้งในด้านภาษา วัฒนธรรม สังคม การดำเนินการทางเศรษฐกิจและการปกครอง โดยมีการแบ่งปันอัตลักษณ์การอยู่ร่วมกันอย่างเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย (Unity in Diversity) ช่อนความต่างเอาไว้แต่ขณะเดียวกันก็พยายามมุ่งความสำคัญคือ “ความเหมือนกัน” (Similarity) ตามหลักที่ว่า “แสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง” ทั้งนี้เพื่อยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรมและการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของประชาชน

สอดคล้องกับ หลักการปฏิบัติตามหลักการพื้นฐาน ในการดำเนินงานในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกัน อันปรากฏอยู่ในกฎบัตรอาเซียนซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของอาเซียนที่เพิ่งมีผลบังคับใช้เมื่อกลางเดือนธันวาคม 2551 และสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia หรือ TAC) ประกอบด้วย

1. การเคารพซึ่งกันและกันในเอกราช อธิปไตย ความเท่าเทียม บูรณาการแห่งดินแดน และเอกลักษณ์ประจำชาติของทุกชาติ

2. สิทธิของรัฐในการดำรงอยู่โดยปราศจากการแทรกแซง การโค่นล้มอธิปไตย หรือการบีบบังคับจากภายนอก
3. หลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน
4. ระงับความแตกต่างหรือข้อพิพาทโดยสันติวิธี
5. การไม่ใช้การขู่บังคับ หรือการใช้กำลัง
6. ความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างประเทศสมาชิก

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของผู้นำทางศาสนาต่าง ๆ ในอาเซียนเชื่อว่า ทุกศาสนาหรือผู้นำศาสนา ทุกศาสนาล้วนต้องการสันติภาพและต้องการให้ผู้นำทางศาสนาหยุดการนำความเชื่อของศาสนาไปใช้ในทางที่ผิด เช่น นำมาเป็นสิ่งจูงใจในการทำสงคราม เพราะว่าการทำสงครามเป็นเรื่องของการเมือง ไม่ใช่อุดมคติทางศาสนาแท้ที่จริงแล้วทุกศาสนาต้องการสร้างสันติภาพสังคมในอาเซียนนั้นเป็นพหุสังคม (Plural Society) ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประกอบไปด้วยศาสนาที่หลากหลาย เป็นหนึ่งในภูมิภาคที่มีความพิเศษที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมแห่งหนึ่งของโลกที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยการใช้หลักสันติธรรมและเมตตาธรรมเพื่อส่งเสริมสันติภาพตามหลักที่ว่า “ถ้าไม่มีสันติ สันติก็ไม่มี” โดยทุกฝ่ายจะต้องมีความเคารพ (Respect) ต่อกัน อันเป็นความสำคัญของการเกิดอัตลักษณ์ทางศาสนาเพื่อการสื่อความหมายในการสร้างความเข้าใจอันเป็นกระบวนการหนึ่งในการสื่อความหมายทางศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงสันติของประชาคมอาเซียน

กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมตามหลักศาสนาดังกล่าว สามารถนำไปสู่การจัดการความขัดแย้งทางศาสนาและวัฒนธรรมในหลายพื้นที่ในให้สงบลงได้ เช่น ความขัดแย้งของชาวคริสต์-อิสลามในอินโดนีเซีย ชาวพุทธ-อิสลามในเมียนมา เป็นต้น ถึงแม้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวจะสงบลงชั่วคราวก็ตาม แต่ก็มีกระบวนการที่จะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาได้ ดังนั้น การสร้างความรู้ ความเข้าใจตามหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของศาสนาต่าง ๆ จะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของประชาคมอาเซียนและมีผลต่อการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนสืบต่อไป

สรุป

การรวมตัวของประชาคมอาเซียนเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน และการลดช่องว่างทางการพัฒนานั้น เป็นการสร้างโอกาส การเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน การเพิ่มอำนาจในการต่อรอง และการขยายตลาดอาเซียนที่มีประชากรประมาณ 600 ล้านคน เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่มีความสามารถในการแข่งขัน เป็นสังคมแห่งสันติภาพและภราดรภาพนับว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่ง

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบว่าประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนนั้น ยังมีความแตกต่างทางความเชื่อ การนับถือศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะศาสนานั้นจะมีความแตกต่างกันใน 4 ศาสนาหลัก คือ พุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ และศาสนาฮินดู ถึงแม้ว่าทุกศาสนาจะเป็นที่พึงพอใจของมนุษย์ มีหลักธรรมคำสั่งสอนที่มุ่งหมายสั่งสอนให้คนที่เป็นสมาชิกในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรมมีเหตุผลและศรัทธาในความถูกต้อง ในขณะเดียวกันก็มีความขัดแย้งในเชิงพื้นที่และความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในเรื่องศาสนาและเรื่องผลประโยชน์อื่น ๆ มีภาพแห่งความขัดแย้งทางศาสนาและความเชื่ออย่างเนื่อง ๆ เช่น ความขัดแย้งด้านศาสนาของไทย พม่า อินโดนีเซีย มาเลเซีย เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาคมอาเซียนนั้นถึงแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะร่วมมือกันในมิติต่าง ๆ ตามที่กล่าวแล้ว แต่ความขัดแย้งที่ปรากฏก็มีอาจปฏิเสธได้ว่ายังคงมีอยู่และอาจจะเกิดขึ้นในรอบใหม่ได้ นับว่าเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการสร้างสันติภาพของประชาคมอาเซียน

ดังนั้น การใช้หลักคำสอนและแนวปฏิบัติทางศาสนา การใช้มาตรการทางสังคม และกฎหมายของภาครัฐจึงจะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักขันติธรรมและเมตตาธรรมเพื่อส่งเสริมสันติภาพตามคติที่ว่า “ถ้าไม่มีขันติ สันติก็ไม่มี” ดังนั้น ทุกฝ่ายจะต้องมีความอดทน มีความเคารพ (Respect) ต่อกัน การมีขันติธรรม คือ การที่ทุกฝ่ายหยุดการสร้าง ความขัดแย้ง เกลียดชัง หรือการก่อกรรมผู้อื่นที่มีความเชื่อหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง และจะต้องปกป้องคุ้มครองผู้อื่นที่อาจเป็นส่วนน้อยในสังคมให้สามารถดำเนินชีวิตตามวิถีทางที่พวกเขาต้องการ สันติจะต้องมาจากภายในจิตใจของตนเองและขยายไปสู่วงนอกของการดำรงอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างทางความเชื่อ

และศาสนา ในขณะที่ภาครัฐจะต้องใช้วิธีการที่เรียกว่า “แสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง” เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันและการสร้างสันติภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและปฏิบัติการ

ภาครัฐ ผู้นำทางศาสนา และประชาชนในประเทศต่าง ๆ ควรมีแนวทางการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างสันติภาพและการอยู่ร่วมกันในประชาคมอาเซียนโดยให้หลักคำสอนและแนวปฏิบัติทางศาสนา ดังนี้

- 1.1 การใช้หลักขันติธรรมเพื่อนำไปสู่การสร้างสันติภาพของบุคคลและสังคม
- 1.2 ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในหลักคำสอนที่แท้จริงของแต่ละศาสนา มิให้มีการนำหลักคำสอนไปตีความเพื่อให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนา
- 1.3 ส่งเสริมการสานเสวนาและขบวนการแห่งศาสนิกสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและศาสนิกชนของศาสนาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน
- 1.4 การพัฒนาสังคมร่วมกันในเชิงพื้นที่และสร้างเครือข่ายแห่งความปรองดองของประชาชนในชาติ
- 1.5 เสริมสร้างการจัดการในระดับนโยบายของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความเข้าใจให้กับประชาชนในประเทศของตนเอง
- 1.6 การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของแต่ละประเทศเพื่อให้มีพลังในการเปลี่ยนแปลงและสร้างการยอมรับความหลากหลายของสังคมในพหุวัฒนธรรม
- 1.7 การสร้างกระบวนการสื่อสารเชิงสันติของกลุ่ม องค์กรและในระดับประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอุดมการณ์แห่งสันติร่วมกัน
- 1.8 ภาครัฐ ผู้นำศาสนาและชุมชนควรมีนโยบายในด้านศาสนาเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุข คือ ใช้พื้นที่ของศาสนสถานเป็นสถานที่จัดกิจกรรมในชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้คนในชุมชน ให้ผู้นำทางศาสนา และผู้นำชุมชนได้จัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศาสนาให้มากขึ้น
- 1.9 ภาครัฐควรมีนโยบายหรือกลไกทางกฎหมายอย่างไรที่จะส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของสังคมไทย เช่น กฎหมาย หรือกลไกของรัฐ ที่จะส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน ควรที่จะต้อง

คำนึงถึงโครงสร้างทางสังคมแต่ละสังคมที่แตกต่างกัน และคำนึงถึงการยอมรับของภาคประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุก ๆ ฝ่ายผ่านการทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยในครั้งนี้อธิบายหลักคำสอนและแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คริสต์ และอิสลามใน ฉะนั้น หากมีการทำวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาที่ครอบคลุมเนื้อหาสิทธิทางวัฒนธรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับ แนวทาง มาตรการ การสร้างความเข้าใจถึงสิทธิทางวัฒนธรรมระหว่างศาสนาที่มีผู้นับถืออยู่ในประเทศไทย หรือ อาเซียน เพื่อการป้องกันแก้ไขและเยียวยาปัญหาในสังคม “พหุวัฒนธรรม” ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาถึงกระบวนการสร้างคุณค่าของของศาสนาในอาเซียนต่อการพัฒนาสังคมอาเซียนในมิติอื่น ๆ เช่น สวัสดิการแห่งชุมชน การท่องเที่ยว เป็นต้น

2.3 ควรมีการวิจัยและปฏิบัติการด้านศาสนิกสัมพันธ์ของผู้นำศาสนาในอาเซียน เพื่อสร้างพลังของการพัฒนาบนพื้นฐานของสังคมพหุวัฒนธรรม.

เอกสารอ้างอิง

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. (2556). ASEAN Mini Book. (พิมพ์ครั้งที่ 3).

กรุงเทพมหานคร: เพจ เมคเกอร์.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). วัฒนธรรมไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2545). แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไทย. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. (2545). ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์ และวรรณคดีไทย.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

เดือน ดำดี. (2541). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทัศนีย์ ช้อยกิตติพันธ์. (2016). บทบาทของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). สันติศึกษา

ปริทรรศน์ , 4(ฉบับพิเศษ),159.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. (พิมพ์ครั้งที่ 32).

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่่น). (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ.

กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.